

رانت می خوریم چون جرم نیست!

«جوان» در گفت‌وگو با کارشناسان

یک خلأ قانونی منتج به فساد را بررسی کرد

۱۲

در نگاه افکار عمومی، هر جایی از ابزار و فرصتی استفاده شود که برابر آن برای سایرین استفاده نبوده و در دسترس نباشد، به نوعی «رانت» معنا پیدا می‌کند. مصداق رانت فراوان و مصائب آن انبوه است. رانت در ثبت‌نام فرزند، دریافت مجوز، ساخت و تولید، فروش، پروانه بهره‌برداری، اخذ تسهیلات بانکی، اطلاعات و جاهه‌جایی قیمت‌ها در همه زمینه‌ها استفاده، ارتقا و ترغیب شغل، تصمیم‌گیری و حتی اعمال نظر و الا ماشاءالله جاری است؛ دایره‌های وسیع که البته قابل کنترل است. چه بسا که جرم‌انگاری در این دایره در نهایت مچ‌گیری ناخواسته ۱۰ نفر در سال را به چندین هزار پرونده افزایش دهد و در نهایت در پیچ و خم نهادهای قضایی افکار عمومی را راناضی تر کند اما نکته مهم علاج واقعه قبل از وقوع است. علاجی که به اعتقاد یکصدای اقتصاددان‌ها و البته حقوقدان‌ها باز شدن اتاق‌های شفاف در معرض دید عمومی مردم خواهد بود. شفافیت بهترین، سریع‌ترین، کم‌هزینه‌ترین و ساده‌ترین راه‌حل مبارزه با فساد و رانت است.

رانت چیست؟

«رانت» واژه‌ای که تعریف آن سهل‌متنع است، مصداق کلی و نامشخصی دارد و شاید به همین دلیل گستردگی معنایی و به عبارتی داشتن اتساع معنوی، امکان تعریف درست از آن در قانون وجود نداشته است و امروز باید «خلأ قانونی» درباره آن راه کار بریم. البته «تعارض منافع» که به زعم جرم‌کاران علت‌العلل بیماری نظام حکمرانی است، مانع جرم‌انگاری «رانت» شده است چرا که جرم‌انگاری رانت حداقل جنجالی‌تر و مهم‌تر از تدوین قانون جرم سیاسی و این قبیل موضوعات نیست.

پرواضح است رانت به دلیل پیچیدگی، گستردگی مصادیق و طیفی بودن آن امکان مبارزه را دشوار کرده اما راه رسیدن به توسعه اقتصادی و اجتماعی در کشور، جلوگیری از همین فساد و رانت‌های پنهان است. در واقع این پدیده شایع و البته تخریب‌گر نظام حکمرانی کشور که در ساخت‌های مختلف بروز و ظهور دارد، بیشتر در حوزه اقتصادی قابل لمس است ولی تاکنون اقدام عاجل و قاطعی برای مقابله با این عارضه نشده است وای بسا یکی از زمینه‌های تعمیق خشم اجتماعی همین پدیده است، به نحوی که افراد نزدیک به هرم قدرت، غالباً در خوش‌بینانه‌ترین حالت از رانت اطلاعاتی بهره‌مند می‌شوند و در سطوح بعدی، انتصابات و سفارش‌ها و موارد مرتبط دیگری که ریشه آنها در رانت است.

سرانجام بی‌نتیجه جرم‌انگاری رانت در مجلس

طبعاً جرم‌انگاری رانت نیاز به قانون دارد و هر چند نهادهای متولی قانونگذاری در کشور متعدد و موازی هستند اما متولی اصلی آن، مجلس شورای اسلامی است و شریختانه تاکنون گام مهمی در این زمینه برنداشته است. البته برخی نمایندگان در ادوار مختلف پیگیری بودند ولی گویا به دلیل «تعارض منافع» به سرانجام نرسیده است.

محمد دهقان، نماینده ادوار مختلف مجلس از حوزه انتخابیه طبرقه و شاندیز که مدتی عضو حوققدان شورای نگهبان بود و این روزها ر‌ای معاون حقوقی رئیس جمهور را به تن کرده است، یکی از نمایندگان پیگیر طرح «جرم‌انگاری رانت» بود، چه آنکه اعتقاد داشت رانتی بودن اقتصاد از مشکلات بزرگ اقتصاد کشور است و اطلاعات اقتصادی در قالب مجوزهای ویژه و به برخی افراد داده می‌شود و طبعاً زمینه‌ساز ثروت‌های نجومی آنهاست.

این عضو کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس وقت که عضو هیئت رئیسه فراکسیون نمایندگان ولایی مجلس نیز بود، شهریور ۹۶ با اشاره به نقض قانونی مبارزه با رانت، از طرح مشترک نمایندگان و مرکز پژوهش‌های مجلس برای «جرم‌انگاری رانت اقتصادی» خبر داده و گفته بود «رانت، جرم‌انگاری نشده است. افرادی که در حکومت حضور دارند و به ثروت‌های چندصدمیلیاردی دست پیدا کرده‌اند، در واقع از رانت استفاده کرده‌اند. این افراد پیش از به دست آوردن پست، افراد فقیری بودند اما امروز صداهمیلیارد ثروت دارند، این افراد از رانت حکومت استفاده کرده‌اند. قوه قضائیه باید نسبت به ثروت این افراد پاسخگو باشد. رانت باید جرم‌انگاری شود، از مرکز پژوهش‌ها خواهش کردیم طرحی را در این خصوص آماده کند.»

معاون حقوقی قوه قضائیه معرفی شده بود، عنوان شد «کمیسیون جزایی معاونت حقوقی قوه قضائیه طی جلسات متعددی تدوین لایحه جدید تعزیرات از کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی را در دستور کار دارد و در فصل مربوط به جرائم اقتصادی و مالی برای اولین بار رانت‌خواری را جرم‌انگاری کردند.» به نقل از ساکی همچنین عنوان شده بود «در قوانین پراکنده راجع به رانت‌خواری یا ویژه‌خواری مقررات غیرمستقیمی وجود دارد، مانند قانون بورس اوراق بهادار راجع به سوءاستفاده از اطلاعات نهانی یا در قانون ارتقای سلامت اداری راجع به تعریف فساد مالی و قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی راجع به انحصار و نقض رقابت سالم اقتصادی اما هیچ یک از این قوانین صراحتاً مربوط به جرم‌انگاری رانت‌خواری نیست.» در ماده یک پیش‌نویس این لایحه نیز تأکید شده بود «هر شخص که برخلاف ضوابط قانونی یا رقابت سالم اقتصادی یا بهره‌گیری از اعتبار خود یا دیگری، قدرت، اعمال نفوذ سیاسی یا اقتصادی یا سوءاستفاده از اطلاعات نهانی، بدون ایجاد یا توسعه فعالیت‌های اقتصادی سازنده یا ارتقای سطح ارزش افزوده و بهره‌وری در جامعه اقدام به تحصیل هر گونه مال یا امتیاز غیرمالی کند، رانت‌خوار محسوب می‌شود.»

تعلم قوای سه‌گانه در جرم‌انگاری رانت

گفت‌مان شناسایی نطق نمایندگان مجلس شورای اسلامی و غالب مسئولان کشور نشان می‌دهد به کرات از اصطلاح «رانت» استفاده و از پدیده «رانت‌خواری» انتقاد می‌کنند ولی غالب آنکه برای حل این پدیده گام اساسی برنمی‌دارند، بنابراین به زعم برخی کارشناسان، صحبت بدون پشتوانه این مسئولان و انتقاد گفتاری از رانت و رانت‌خواری بیشتر برای گفتار درمانی بوده است و احتمالاً به دلیل «تعارض منافع» بنای وضع قانون ندارند چرا که در این صورت محدوده اقدامات مرتبط با رانت و رانت‌خواری تحدید می‌شود و در نتیجه تهدیدی برای «تعارض منافع» است، بنابراین حرکت به سمت جرم‌انگاری رانت «به صلاح» نیست.

مجلس و دولت از شفافیت می‌گویند ولی فقط برای دیدن

| مصطفی عباسی | مدیر اندیشکده شفافیت برای ایران |

مدیر اندیشکده شفافیت برای ایران در گفت‌وگو با «جوان» در پاسخ به این سؤال که شفافیت چگونه می‌تواند باعث جلوگیری از رانت شود، می‌گوید: شفافیت علاوه بر پیشگیری از فساد و رانت، یکی از راهکارهای تعارض منافع نیز است.

مصطفی عباسی با تأکید بر اینکه اصل شفافیت اسلامی است و نمی‌توان آن را غربی و وارداتی دانست، در توضیح بیشتر معتقد است: امیرالمؤمنین (ع) در نهج‌البلاغه توصیه اینچنینی دارند.

وی به دو نکته قابل اهمیت در حوزه شفافیت اشاره می‌کند و به «جوان» می‌گوید: شفافیت دو بعد دارد که یکی به حریم خصوصی اشخاص برمی‌گردد و دیگری اسرار نظامی و اطلاعاتی است که دشمن نباید متوجه آن شود که در اکثر موارد می‌توان آن را شفاف کرد.

به اعتقاد عباسی، شفافیت پاسخگویی می‌آورد و مسئولان در اتاق‌های شیشه‌ای پاسخگو خواهند بود، همچنین عملکرد مسئولان برای مردم شفاف است و مسئولان را در اتاق شیشه‌ای می‌بینند، در نتیجه مشارکت بیشتر مردم باعث مشرووعیت بیشتر نظام خواهد شد.

از عباسی این سؤال را کردیم که آیا برای شفافیت باید قانونگذاری شود یا اینکه قبل از قانونگذاری می‌توان

۱۲

مسئولان ما حرف از شفافیت می‌زنند ولی به خودشان که می‌رسد گویی شفافیت برای بقیه است. مجلس فعلی با شفافیت رای آورد، در حالی که سه سال گذشت و هیچ اتفاقی رخ نداد.

«ضرورت مقابله با رانت و تحقق عدالت اجتماعی»، «حذف رانت و توجه به معیشت مردم از اولویت‌های مجلس»، «جر خورد با رانت‌خواران، جامعه را به آرامش می‌رساند»، «زوم بر خورد قاطع با رانت‌خواران پشت پرده»، «رانت اطلاعاتی یکی از عوامل مهم فساد اقتصادی است» و «هدنار مرکز پژوهش‌ها درباره رواج رانت در کمک‌های بلاعوض به بخش‌های غیردولتی» بخشی از تیتراژ اظهارات برخی قانونگذاران است که تاکنون صرفاً در حد اظهار نظر و سخن و شعار باقی مانده و در عمل شاهد وضع دیگری هستیم، چه آنکه رانت‌خواران حداقل به لحاظ قانونی، منعی ندارند و با خیال راحت مشغول این کار هستند. خروج از چنین وضعی نیازمند عزم هر سه قوه است، به طوری که قوه قضائیه لایحه به دولت ارسال و دولت نیز باید فوریت به مجلس ارسال کند تا بدون در نظر گرفتن «تعارض منافع» تصویب و نهایی شود تا حداقل اولین لایحه برخورد با پدیده رانت یعنی «قانون» وضع شود. طبعاً قانون شرط لازم بوده و ولقی نیست چرا که اجرای صحیح قانون خود یکی از مقوله‌های مهم نظام حکمرانی ماست و باید قانونگذار با تدبیر خاصی نسبت به وضع اقدام کند تا ضمن داشتن قابلیت اجرایی، خلأ و گریزگاهی نیز نداشته باشد.

صفحه حقوق روزنامه «جوان» در

پرونده ویژه این هفته در گفت‌وگو

با افراد در حوزه‌های مختلف

حقوقی و اقتصادی پاسخ

به این سؤالات را

واکاوی کرده است.

۱۲

جرم‌انگاری رانت نیاز به قانون دارد و هرچند نهاد های متولی قانونگذاری در کشور متعدد و موازی هستند اما متولی اصلی آن مجلس شورای اسلامی است

۱۲

با گذشت پنج سال هنوز خبری از طرح مشترک مجلس و مرکز پژوهش‌های مجلس برای جرم‌انگاری رانت مطرح نشده است

۱۲

رانت‌خواران حداقل به لحاظ قانونی، منعی ندارند و با خیال راحت مشغول این کار هستند. خروج از چنین وضعی نیازمند عزم هر سه قوه است

